Media event: Moaştele Sfântului Andrei în România

Diac. Gheorghe ANGHEL

Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării
University of Bucharest, Faculty of Journalism and Communication Sciences
Personal e-mail: gheorghe_anghel_gh@yahoo.com

Media event: The relics of St. Andrew in Romania

Can a religious manifestation be a media event? Is the media interested in religious events? The research brings an answer to these questions by analysing the media impact of the Pilgrimage with the relics of St. Apostle Andrew in Romania (October 2011). The purpose of this study is to demonstrate that this pilgrimage was a media event and to underline the great importance of the event for the Romanian society. The pilgrimage with the relics of St Andrew was a historical event for the Romanian people and the media paid a great attention to these manifestations which met all the features of a media event.

Keywords: media event, pilgrimage, St. Andrew, journalism, Bucharest, news

Pentru o înţelegere mai aprofundată a problematicii dezbătute, în prima parte a articolului vor fi prezentate câteva concepte teoretice precum: media event, pelerinaj, dar şi câteva informaţii despre personalitatea Sfântului Apostol Andrei. A doua parte a articolului este dedicată analizei corpusului în vederea edificării problematicii supusă cercetării.

Media Event

Mass media îşi canalizează atenţia, în general, spre două tipuri de evenimente: cele ordinare, care se încadrează într-o rutină cotidiană, şi cele care suscită un interes sporit, evenimentele ieşite din matricea normalităţii, media eventurile. Anul 1992 a marcat apariţia conceptului de *media event*, acesta fiind teoretizat şi folosit pentru prima dată în volumul *Media events: The Live Broadcasting of History*, semnat de Elihu Katz şi Daniel Dayan. Sintagma face referire la evenimentele publice care sunt „amplu acoperite de mass media şi care, datorită acestei mediatizări, declanşează procese de mobilizare socială şi (uneori) de acţiune politică."[1] Conform profesorului Elihu Katz un media event are următoarele caracteristici:

- este transmis live;
- este planificat cu mai mult timp înainte;
- este încadrat în spaţiu şi timp;
- are în centru o personalitate eroică;
- are o semnificaţie ritualică dramatică având forţa unei norme sociale care îl aduce în centrul atenţiei[2].

Un media event reprezintă practic întreruperea vieţuirii cotidiane; după cum o sărbătoare stopează rutina de zi cu zi[3] tot aşa acest tip de evenimente propun o schimbare a curgerii monotone a timpului. Media event-urile nu transformă doar rutina cotidiană, ci şi abordarea jurnalistică. Pentru evenimentele obişnuite discursul jurnalistic este tipizat, standard, în schimb evenimentele care ies din tiparele ordinare

determină o schimbare a tonului jurnalistic[4], acesta devenind ceremonios, festiv. Ca urmare, unele reguli ale jurnalismului suportă anumite transformări[5], subiectivitatea ia locul obiectivității, iar reporterii devin naratori ai evenimentului imprimându-i astfel o notă proprie. Astfel de evenimente întrerup ritmul normal al vieții celor care prin intermediul mass media devin participanți pasivi la manifestări[6]; aceştia îşi asumă rolul din *scenariul* propus de organizatori şi prezentat de *maestrul de ceremonii* – jurnalistul. În acest sens, mass media devine o formă de experiență comună împărtășită; modalitatea de transmitere rece şi mecanică a informației este transformată într-un spectacol plin de emoție la care audiența este invitată să participe. Citind un ziar, urmărind o emisiune, accesând o pagină de internet auditoriul participă pasiv la evenimentele descrise ca membrii ai aceleiaşi colectivități[7].

Pelerinajul

Pelerinajele, în viziunea lui Mircea Eliade, sunt ritualuri religioase care se bazează pe o călătorie spre un punct fix, sacru. „Centrul este zona sacrului prin excelență, aceea a realității absolute”[8], iar „drumul care duce spre centru este unul dificil”[9], menționează Mircea Eliade arătând că cei care „au ales căutarea, calea spre «Centru», trebuie (...) a se consacra cu totul «mersului» către adevărul suprem care, în societățile foarte evoluate, se confundă cu Dumnezeul ascuns”[10]. Pelerinajul implică o călătorie având conotații ritualice și religioase; este un drum îndreptat „către un loc sfânt având un scop spiritual”.[11] Din alt punct de vedere, pelerinajului este o „separare geografică și socială de lumesc”[12]. Această „călătorie ritual cu scop sfințitor” [13] este percepută ca un drum care aduce transformări asupra ființei celui care pornește într-o astfel de odisee, deoarece „fiecare pas din cadrul pelerinajului are un înțeles”[14]. Astfel, pelerinajul nu este o călătorie fără sens, sau o vacanță, „ci este o călătorie transformatoare în timpul căreia au loc schimbări semnificative. Este atinsă o înțelegere mai profundă. Locuri noi și mai vechi ale inimii sunt vizitate. Binecuvântarea lui Dumnezeu este primită. Vindecarea are loc. La întoarcerea din pelerinaj viața este văzută cu alți ochii”[15].

Pelerinajul, „înțeles ca și călătorie privată sau colectivă spre un loc sacru, este o formă de cult și devoțională foarte răspândită în religiile antice”[16] astfel, potrivit relatărilor lui Herodot, egiptenii îl practicau în timpurile străvechi, centrul călătoriei lor fiind localitatea Bubasti, unde avea loc un mare festival închinat zeiței Bast,[17] iar în rândul indienilor râurile sacre erau cele mai frecvente destinații de pelerinaj[18]. În ceea ce privește creștinismul, în a doua jumătate a secolului IV, pelerinajul la locurile sfinte era deja o tradiție[19], edificator în acest sens este exemplul pelerinei Egeria[20].

Din perspectivă ortodoxă, „pelerinajul religios este o căutare în lumea aceasta a ceea ce nu este din lumea aceasta: *împărăția lui Dumnezeu*”[21]. Referitor la ritual și timp sacru, timpul Bisericii, al pelerinajului, nu se mai încadrează în canoanele legilor cosmice, ci acesta devine „timp sfințit, timp deschis spre veșnicie, este timpul în care coboară tainic parfumul și aroma vieții veșnice”[22]. Totodată, pelerinajul este „un «act spiritual de mulțumire» adusă lui Dumnezeu”, precum și „un act de asceză sau nevoință și o ofrandă de recunoștință”[23].

De asemenea, în concepția ortodoxă, omul – creat după chipul lui Dumnezeu - este un pelerin pe acest pământ, viața lui nefiind altceva decât o călătorie spre Dumnezeu, spre ajungerea la asemănarea cu El, astfel pelerinajul creștinului pe pământ este o călătorie de la chip la asemănare[24]. Deci, Biserica lui Hristos „este ea însăși o comunitate de pelerini, «străini și călători» care caută patria cerească, (cf. Evrei 11, 13 și 13, 14), întrucât suntem creați după chipul lui Dumnezeu Cel nesfârșit și netrecător, dorim iubirea Lui nesfârșită și veșnică”[25], precizează Patriarhul României.

Sfântul Apostol Andrei – personalitatea centrală a media event-ului

Sfântul Apostol Andrei, originar din Betsaida (Galileea), fiul lui Iona și fratele lui Simon-Petru, a fost mai întâi ucenic al Sfântului Ioan Botezătorul, apoi unul dintre cei 12 Apostoli ai Domnului. După Înălțarea Domnului la Cer și după Cincizecime, în urma tragerii la sorți, conform tradiției bisericești și unor mărturii istorice, Sfântul Apostol Andrei a fost cel care a propovăduit geto-dacilor Evanghelia lui Hristos. Eusebiu de Cezareea precizează în opera sa *Istoria Bisericească* faptul că „după tradiție, lui Toma i-au căzut sorții să meargă în Parția, (iar n.a.) lui Andrei în Sciția”[26]. Totodată, Hipolit Romanul menționează că Sfântul Apostol Andrei a propovăduit în Sciția[27], iar călugărul Epifanie, în *Viața Sfântului Apostol Andrei* (sec. VIII), făcea referire la sciți ca fiind un popor evanghelizat de Apostolul Andrei[28]. Faptul că acesta a predicat în Pont, Tracia și Sciția este menționat și în *Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane*. Sfântul Apostol Andrei a fost martirizat în orașul Patras, fiind răstignit pe o cruce în formă de X. Moaștele sale au fost mutate din Patras la Constantinopol în secolul al IV-lea. Imediat după Cruciada a patra, din anul 1204, sfintele moaște au fost duse în Italia și așezate în catedrala din Amalfi, ca mai apoi să fie mutate, în aprilie 1462, într-o biserică din Roma. Apoi, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, sfintele moaște au ajuns din nou în Grecia, fiind așezate în biserica cu hramul *Sfântul Andrei* din orașul Patras[29]. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a proclamat pe Sfântul Apostol

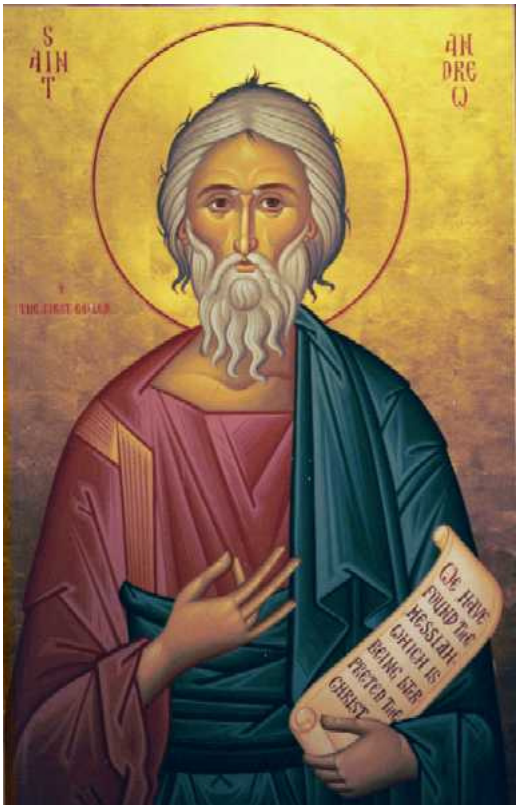
Andrei, în anul 1997, Ocrotitorul României, iar în anul 2002 a hotărât ca sărbătoarea lui să devină Sărbătoare Națională Bisericească. Zece ani mai târziu, în 2012, Parlamentul României a declarat ziua de pomenire a Sfântului Apostol Andrei - 30 noiembrie, ca sărbătoare legală[30].

Aducerea moaștelor Sfântului Andrei în România în anul 2011 – media event

Aducerea moaștelor Sfântului Andrei în România, în anul 2011, a fost prilejuită de sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor. Anual, în ziua sărbătorii sfântului, are loc tradiționalul pelerinaj pe *Colina Bucuriei* cu moaștele Ocrotitorului Bucureștilor, relicve aflate în Catedrala Patriarhală încă din anul 1774, când au fost aduse de către generalul rus Petru Saltâcov. Momentele acestea ritualice – pelerinajul din ziua sfântului - își găsesc originea încă din perioada sfârșitului de secol XVIII, când „în ziua de pomenire a sfântului se făcea mare alai la mitropolie, adică pelerinaj, cu boieri și popor în frunte cu Vodă. Alaiul pornea de la curtea domnească, în sunetul clopotelor care băteau de sărbătoare, urca dealul Mitropoliei și era întâmpinat de mitropolit cu Evanghelia și cu crucea, înconjurat de arhierei, preoți și diaconi”[31].

Evenimentul a debutat cu aducerea Cinstitului Cap al Sfântului Apostol Andrei la București în dimineața zilei de 24 octombrie. Delegația care a însoțit sfintele moaște din Grecia a fost condusă de Mitropolitul Hrisostom de Patras și a fost întâmpinată în Salonul oficial al Aeroportului Internațional „Henri Coandă” de către o delegația a Bisericii Ortodoxe Române. Cu această ocazie a fost susținută o conferință de presă la care au participat reprezentanți ai majorității trusturilor de presă din Capitala României. Apoi, cele două delegații au purtat în pelerinaj moaștele Sfântului Apostol Andrei pe șantierul viitoarei Catedrale a Mântuirii Neamului[32] unde au fost întâmpinate de Patriarhul României. După o procesiune cu sfintele moaște în jurul amplasamentului catedralei a fost sfințit Paraclisul viitorului edificiu bisericesc. Evenimentul a continuat cu procesiunea Calea Sfinților de pe Dealul Arsenalului spre Patriarhia Română, unde, la baza Dealului Patriarhiei, împreună cu sfintele moaște ale Cuviosului Dimitrie cel Nou și ale Sfinților Împărați Constantin și Elena, moaștele Sfântului Andrei au fost purtate în procesiune până la podiumul special amenajat în curtea Catedralei Patriarhale.

În data de 26 octombrie, după Sfânta Liturghie, Patriarhul României l-a întâmpinat, la Patriarhie, pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe a Alexandriei. La 27 octombrie, în ziua de prăznuire a Cuviosului Dimitrie cel Nou, cu prilejul celui de-al doilea hram al Catedralei Patriarhale, Sfânta Liturghie a fost oficiată de Patriarhul României și de Patriarhul Alexandriei. Apoi, Moaștele Sfântului Apostol Andrei au fost duse în pelerinaj la Sibiu, unde, în Catedrala Mitropolitană a avut loc în data de 29 octombrie 2011, în prezența Patriarhului Alexandriei, Patriarhului României, a ierarhilor greci și români, proclamarea canonizării Mitropolitului Andrei Șaguna. La eveniment au participat reprezentanți ai instituțiilor de stat, în frunte cu Președintele României, reprezentanți ai Guvernului, ai bisericilor surori, autorități locale, protopopi, preoți, profesori și oameni de cultură, tineri studenți și elevi, dar și mii de credincioși. De aici, sfintele moaște au fost purtate în procesiune la Alba Iulia, deoarece în data de 30 octombrie 2011 a avut loc proclamarea canonizării Ierarhului Simeon Ștefan, Mitropolitul Transilvaniei, de asemenea, în prezența a numeroase oficialități și a mii de credincioși.

Sfântul Andrei
Sursă foto: http://str2.crestin-ortodox.ro/foto/729/72879_sfantul_apostol_andrei.jpg

În data de 31 octombrie 2011, Preafericirea Sa Theodoros al II-lea, Patriarhul Alexandriei, și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, au fost în vizită la Palatul Cotroceni unde au fost primiți de Președintele României de atunci, Traian Băsescu. Delegația Patriarhiei Alexandriei și a Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu Președintele țării, au vizitat Biserica Cotroceni închinată *Sfinților Mucenici Serghie și Vah*, recent reconstruită.

Specific unui media event, manifestările au fost anunțate dinainte de mass media, fiind prezentate date

privitoare la desfășurarea evenimentului. Programul manifestărilor a fost popularizat de către Biroul de Presă al Patriarhiei Române[33] prin toate canalele media ale Centrului de Presă BASILICA (Televiziunea și Radioul TRINITAS, Agenția de știri BASILICA, Cotidianul Ziarul Lumina) și apoi a fost preluat de majoritatea mass media din România (Adevărul,[34] Evenimentul Zilei[35], Gândul[36], Amos News, DC News, Libertatea, Ziare. com, Puterea, Europa FM, Evenimentul Zilei[37], etc).

Pentru a conferi greutate evenimentului și pentru a stârni interes în rândul publicului, cu câteva zile înainte au fost confirmate pregătirile de la Patriarhie. Astfel, auditoriul a putut afla că „în vecinătatea Catedralei au fost amplasate scena pe care se va ține slujba, precum și baldachinul unde vor fi așezate moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, ale Sfinților Împărați Constantin și Elena, precum și moaștele Apostolului Andrei" după cum se preciza într-o știre difuzată de Europa Fm[38].

Observăm, totodată, schimbarea tonului jurnalistic. Cotidianul Gândul îl anunță drept un „EVENIMENT ISTORIC pentru ortodocșii din România"[39]. De asemenea, același cotidian vorbește despre aceste manifestări arătând că există o mobilizare extraordinară a Bisericii Ortodoxe Române, titlul fiind de altfel foarte sugestiv: Cum au ajuns MOAȘTELE SFÂNTULUI ANDREI în România. Biserica Ortodoxă, demonstrație de forță fără precedent[40]. Apoi, Ziarul Adevărul arată că „Sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou este marcată de aducerea din Grecia la București, pentru prima dată, a moaștelor Sfântului Apostol Andrei, Ocrotitorul României" [41], titlul evidențiază importanța evenimentului arătând că Patriarhia Română pregătește un eveniment special pentru ortodocși[42]. De asemenea, televiziunea Pro TV prezintă evenimentul drept „cel mai amplu pelerinaj ortodox din sud-estul Europei" [43] și insistă asupra numărului mare de participanți: „peste un milion de creștini vor urca in Dealul Patriarhiei, ca sa-i prăznuiască pe Sfinții Dumitru si Dimitrie cel Nou" [44]. Faptul că acesta este un eveniment de o importanță deosebită cu un interes crescut din partea populației și a mass media se datorează, potrivit aceluiași post de televiziune, prezenței „în premiera în București a capului Sfântului Apostol Andrei. Un martir care, după tradiția religioasa, a introdus Evanghelia în spațiul României de astăzi si tocmai de aceea este ocrotitorul tarii noastre"[45].

Unicitatea manifestărilor este descrisă printr-o abordare mediatică distinctă. Schimbarea tonului jurnalistic se poate vedea și din relatarea lui Remus Rădulescu pentru Radio România Actualități din data de 27 octombrie 2012: „Oameni cu flori și lumânări în mână stau la rând pe Dealul Mitropoliei. La baza dealului, un șir de tonete cu icoane, cărți religioase și alte obiecte bisericești de vânzare. Atmosfera de pelerinaj de la Patriarhiei este toată învăluită într-un miros de busuioc. Șirul pelerinilor care așteaptă să ajungă la racla cu moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou se întinde pe aproape un kilometru și jumătate. Oamenii așteaptă peste 10 ore ca să ajungă la moaște" [46]. De asemenea, sunt prezentate mărturii ale primilor pelerini pentru a familiariza publicul cu evenimentul și pentru a sublinia importanța acestuia. Astfel, în Evenimentul Zilei din 25 octombrie 2011, este publicată declarația unei pelerine mulțumită de tot efortul depus prin așteptarea la rând ore în șir pentru a aduce cinstire sfintelor moaște deoarece, așa cum precizează aceasta, Dumnezeu i-a dăruit vindecare. Observăm o altă abordare jurnalistică, deoarece reporterul transformat în *maestru de ceremonii* insistă acum pe un discurs sensibil, total diferit de relatarea obiectivă, firească: „pe lângă noi trece o femeie trăgându-și un picior. Spune că se numește Ana Ghețu (35 ani), e din București. Sfinții Andrei și Dimitrie au ajutat-o să își revină încet dintr-o pareză. «Mă rog cu parohul meu, Tanior Ștefan din Berceni, iar Dumnezeu m-a vindecat», a precizat aceasta"[47].

Totodată, pentru a transmite sentimentul de siguranță celor care au în atenție acest eveniment se anunță că „jandarmi și medici vor fi în zonă pentru a interveni în caz de urgență"[48]. În acest sens, pe site-ul Agenției de știri a Patriarhiei Române se anunță încheierea unui parteneriat între Arhiepiscopia Bucureștilor și Jandarmeria Română „pentru buna desfășurare a pelerinajului" și că „vor fi asigurate 500 de locuri de cazare la Colegiul Național «Ion Creangă» și la Colegiul Național «Mihai Eminescu»"[49]. Pe lângă măsurile de securitate prezentate pentru ca actorii manifestării să se simtă în siguranță, cei interesați de eveniment au putut afla că asistența medicală „este susținută, pentru prima dată, și de Asociația Medicilor și Farmaciștilor Ortodocși Români - AMFOR, coordonată de dr. Aurelia Luchian, care împreună cu Crucea Roșie și cu SMURD vor amenaja pe Dealul Patriarhiei cinci puncte medicale și vor trimite trei ambulanțe"[50]. Un alt aspect, vizat în special de presa laică care insistă pe latura comercială a evenimentului, a fost cel al pachetelor cu mâncare distribuite gratuit pelerinilor; în acest sens, Cotidianul Gândul anunța în data de 25 octombrie că „pe toată durata sărbătorii, reprezentanții birourilor de asistență socială din cadrul celor trei protopopiate ale Capitalei pregătesc pachete alimentare, pe care le vor oferi pelerinilor"[51].

Acest eveniment a avut forța unei norme sociale care a impus urmărirea lui drept una obligatorie și a invitat la o participare numeroasă, caracteristică specifică unui media event. Astfel, peste un milion de credincioși au fost prezenți pe Dealul Patriarhiei și alte câteva zeci de mii la Sibiu și Alba Iulia când sfintele moaște au fost purtate în procesiune cu prilejul canonizării Mitropoliților Andrei Șaguna și Simion Ștefan. „Aproape 3.000 de credincioși au venit, sâmbătă seară, la Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia pentru a se închina la moaștele Sfântului Andrei aduse în cadrul

ceremoniilor dedicate canonizării lui Simion Ștefan, Mitropolit al Transilvaniei în secolul al XVII-lea", notau Gândul și Mediafax[52], iar la slujba de canonizare a mitropolitului Andrei Șaguna „s-au adunat aproximativ 10.000 de persoane"[53].

Importanța evenimentului, precum și prezența numărului mare de credincioși și oficialități au fost subliniate în jurnalul de știri al televiziunii PRO TV care a relatat principalele momente ale zilei de sâmbătă 29 octombrie: „Zi rară și plină de însemnătate pentru toată suflarea ortodoxă. Marele Mitropolit Andrei Șaguna și cel care a adus un strop de lumină pentru românii oropsiți din Transilvania a fost canonizat. De acum înainte se va așeza acolo unde ii era locul, în rândul sfinților. Peste 10.000 de credincioși și sute de preoți in straie de sărbătoare au participat la ceremonia de canonizare organizată la Sibiu. Printre invitați s-a aflat și președintele Traian Băsescu"[54]. De asemenea, a fost menționat faptul că Sfântul Andrei Șaguna „va fi pomenit in fiecare an in 30 noiembrie, odată cu Sfântul Andrei, Ocrotitorul României"[55]. De aceeași mediatizare și importanță s-a bucurat și evenimentul de la Alba Iulia de la care nu au lipsit nici actori ai scenei politice: „Aproape 10.000 de oameni au participat duminică la Catedrala reîntregirii din Alba Iulia la proclamarea canonizării Mitropolitului Simion Ștefan... Au asistat și mai mulți oameni politici, între care președintele Traian Băsescu și liderul PSD, Victor Ponta... Cei prezenți la canonizarea Mitropolitului Simion Ștefan în Catedrala reîntregirii din Alba Iulia a avut ocazia de a se închina la moaștele Sfântului Apostol Andrei, aduse din Grecia de o delegație a Mitropoliei din Patras", se preciza într-o știre a postului Radio România Actualități[56].

În cadrul cercetării au fost monitorizate o agenție de știri, mai multe cotidiene și televiziuni, după cum urmează: Gândul, Jurnalul Național, Adevărul, România Liberă, Mediafax, Click, Prima TV, Antena 1, România TV, TVR 1, Antena 3. Analiza a cuprins articolele publicate în perioada 15 – 31 octombrie 2011, în măsura în care acestea au putut fi regăsite în arhiva digitală a publicațiilor și televiziunilor selectate pentru analiză. Corpusul a cuprins 43 de articole, iar metoda folosită în această cercetare a fost analiza de conținut. În urma participării directe la eveniment, dar și a analizei corpusului reiese clar faptul că aducerea moaștelor Sfântului Andrei în România, în anul 2011, a constituit cu adevărat un *media event*.

Transmiterea live a evenimentului, anunțarea dinainte a manifestărilor, schimbarea abordării jurnalistice, mulțimea mare de participanți la eveniment, prezența moaștelor Sfântului Andrei – *personalitate* iconică pentru România, impactul media sunt doar câteva trăsături care îl definesc drept *media event* și subliniază importanța jurnalistică a manifestărilor. Pelerinajul a fost un eveniment istoric pentru poporul român, iar mass media i-a acordat o atenție deosebită, deoarece a oprit curgerea monotonă a timpului din punct de vedere mediatic.

Note:

1. Mihai Coman, *Mass media, mit și ritual. O perspectivă antropologică*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 59.
2. Elihu Katz, *Media Events: The Sense of Occasion*, articol disponibil la adresa web http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1271&context=asc_papers, accesat la 18 mai 2015.
3. Elihu Katz și Daniel Dayan, *Media events: The Live Broadcasting of History,* Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1994, p. 5.
4. Ibidem, p. 7-8.
5. Ibidem, p. 192.
6. Ibidem.
7. Heikki Luostarinen, *Media Construction of National Identities - introduction to a project*, p. 4. În: *Media Construction of National Identities in Post-War Europe*, volum disponibil la adresa web: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/11251/346_1.pdf?sequence=1, accesat la 25 martie 2016.
8. Mircea Eliade, *Mitul Eternei Reîntoarceri*, București, Ed. Universul Enciclopedic, 1999, p. 23.
9. Ibidem.
10. Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, București, Ed. Humanitas, 1995, p. 105.
11. Richard Barber, *Pilgrimages*, The Boydell Press, London, 1991, p. 1.
12. Carasco David, *Ceux qui accomplissent un Saint-Voyage: formes et diversité des pèlerinages* , p. 27–39 apud Martin Geoffroy and Jean-Guy Vaillancourt, *The new pilgrimage—return to tradition or adaptation to modernity? The case of saint Joseph's Oratory, Montréal*. În: *On the Road to Being There Studies in Pilgrimage and Tourism in Late Modernity,* volum coordonat de William H. Swatos Jr, Brill, Koninklijke Brill NV, 2006. p. 265.
13. Macrina Wiederkehr, *Behold Your Life: a Pilgrimage Through Your Memories*, Paris, Ave Maria Press, 2001, p. 11.
14. Ibidem.
15. Ibidem.
16. Pr. Alexndru Nan, *Pelerinajul în Biserica primară,* în Revista *Apostolia*, articol disponibil la adresa webhttp://www.apostolia.eu/articol_269/pelerinajul-in-biserica-primara.html, accesat la 25 martie 2016.
17. Karen Tate, *Sacred places of Goddess, 108 destinationes*, San Francisco, Ed. Consortium of Collective Consciousness, 2006, p. 123, volum accesat în data de 25 martie 2016 de la adresa https://books.google.ro/books?id=b7KbLLjzuRgC&pg=PA123&lpg=PA123&dq=herodot+pilgrimage+bubasti&source=bl&ots=US5qoQiurc&sig=IcIiflCR4A_f7xwqdz5jlWja25A&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjiy_-KHUmnBRYQ6AEINDAE#v=onepage&q=herodot%20

pilgrimage%20bubasti&f=false
18. *Holy Pilgrimage*. În: *Hiduism Today*, articol disponibil la adresa http://www.hinduismtoday.com/modules/smartsection/item.php?itemid=1124, accesat la 25 martie 2016.
19. Brouria Bitton-Ashkelony, *Encountering the Sacred. The Debate on Christian Pilgrimage in Late Antiquity,* London, University of California Press, 2005, p. 18.
20. Pelerina Egeria este o ascetă originară din Spania care l-a sfârșitul veacului al IV-lea face un pelerinaj la Locurile Sfinte. Perioada în care ea peregrinează la Constantinopol, iar mai pe urmă în Siria, Palestina și Egipt este cuprinsă în anii 380-386, cf. Diacon George Aniculoaie, *Atmosfera pascală la Ierusalim, într-un jurnal de pelerin de acum 16 veacuri*. În: *Ziarul Lumina. Articol disponibil la adresa web:* http://ziarullumina.ro/atmosfera-pascala-la-ierusalim-intr-un-jurnal-de-pelerin-de-acum-16-veacuri-44230.html, accesat la 25 martie 2016.
21. Patriarhul Daniel, *Călătorind cu Dumnezeu, înțelesul și folosul pelerinajului,* articol postat pe site-ul Agenției de Știri BASLICA, disponibil la adresa web: http://basilica.ro/calatorind-cu-dumnezeu-3/, accesat 20 mai 2016.
22. Idem, În pelerinaj coboară tainic parfumul veșniciei, articol disponibil la adresa web: http://www.basilica.ro/ro/stiri/in_pelerinaj_coboara_tainic_parfumul_vesniciei_3462.html, accesat la 18 iunie 2012.
23. Idem, *Călătorind cu Dumnezeu, înțelesul și folosul pelerinajului....*
24. *„Prin păcatul strămoșesc, «chipul» dumnezeiesc din om s-a întinat. Harul Botezului curăță «chipul», îl spală de întinăciunea păcatului. Dar prin aceasta încă nu avem și «asemănarea»*. «Asemănarea» începem să o câştigăm pe măsură ce începem să ducem o viață virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu în mod covârşitor. Abia după ce am sporit în «asemănarea» prin dragoste, ni se face şi harul «simțit»" menționează Adrian Agachi în articolul *Chip și asemănare prin conlucrarea cu harul divin*, apud Sfântul Diadoh al Foticeii, în Filocalia, vol. I, trad. pr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2005, p. 306. În: *Ziarul Lumina* articol disponibil la adresa web: http://ziarullumina.ro/chip-si-asemanare-prin-conlucrarea-cu-harul-divin-14115.html, accesat la din data de 11 martie 2011.
25. Înaltpreasfințitul Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, *Pelerinajul - călătorie în taina sfințeniei*. Articol disponibil la adresa web: http://www.doxologia.ro/hramul-sfintei-cuvioase-parascheva/cuvant-catre-pelerini/pelerinajul-calatorie-taina-sfinteniei, accesat la 20 martie 2016.
26. Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească,* apud Pr. Prof Mircea Păcurariu, *Sfinți Romani și Daco-români*, București, Ed. Basilica, 2013, p. 14.
27. Hipolit Romanul, *Despre Apostoli,* apud *Ibidem*.
28. Cf. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.* pp. 14-15.
29. Ştefan Mărculeț, *Apostolul Românilor*, în *Ziarul Lumina* din data de 30 noiembrie 2008, articol disponibil la adresa web: http://ziarullumina.ro/apostolul-romanilor-50608.html, accesat la 20 martie 2016.
30. *Viața* şi Acatistul Sfântului Apostol Andrei, articol publicat pe site-ul *Agenției de știri BASILICA, disponibil la adresa* http://basilica.ro/new/viata-si-acatistul-sfantului-apostol-andrei-cel-intai-chemat-ocrotitorul-romaniei/, accesat la 23 martie 2016.
31. *Colina Bucuriei. Catedrala patriarhală,* București, Cuvântul Vieții, 2008, p. 197-198.
32. Unul din hramurile Catedralei mântuirii Neamului va fi închinat Sfântului Apostol Andrei
33. *Cinstitul cap al Sfântului Apostol Andrei în procesiune în Patriarhia Română între 24 - 31 octombrie 2011*, articol postat pe site-ul *Agenției de Știri Basilica* în data de 23.10.2011, disponibil la adresa web: http://basilica.ro/cinstitul-cap-al-sfantului-apostol-andrei-in-procesiune-in-patriarhia-romana-intre-24-31-octombrie-2011-71111.html, accesat la 20 martie 2016.
34. *Capul Sfântului Andrei va fi adus din Grecia în Sibiu la Catedrala Mitropolitană*. În *Adevărul* – ediția online – din data de 20. 11. 2011, articol disponibil la adresa web: http://adevarul.ro/locale/sibiu/capul-sfantului-andrei-adus-grecia-sibiu-catedrala-mitropolitana-1_50abc6c67c42d5a663801685/index.html, accesat la 19 martie 2016.
35. Florin Bichir, *Capul Sfântului Andrei va fi adus* în *România*, în Evenimentul zilei (ediție online) articol disponibil la adresa web: http://www.evz.ro/capul-sfantului-andrei-va-fi-adus-in-romania-946873.html, accesat la 19 martie 2016.
36. Elvira Gheorghiță, *EVENIMENT ISTORIC pentru ortodocșii din România: moaștele Sfântului Andrei vor fi aduse luni din Grecia la București*, în Gândul (ediția online din 21.10.2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/stiri/eveniment-istoric-pentru-ortodocsii-din-romania-moastele-sfantului-andrei-vor-fi-aduse-luni-din-grecia-la-bucuresti-8889711, accesat la 20 martie 2016.
37. Carmen Anghel, *Capul Sfântului Apostol Andrei va fi adus pentru prima oară la Bucureşti* în Jurnalul Național (ediția online din data de 20.11.2011), articol disponibil la adresa web: http://jurnalul.ro/stiri/observator/capul-sfantului-apostol-andrei-va-fi-adus-pentru-prima-oara-la-bucuresti-594151.html, accesat la 17 martie 2016.
38. *București: Au început pregătirile pentru sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștiului*, în: Europa Fm, articol disponibil la adresa web: http://www.europafm.ro/stiri/interne/bucuresti-au-inceput-pregatirile-pentru-sarbatoarea-sfantului-dimitrie-cel-nou-ocrotitorul-bucurestiului~n53735/, accesat la 10 iunie 2012.
39. Elvira Gheorghiță, *art. cit.*
40. *Cum au ajuns MOAȘTELE SFÂNTULUI ANDREI în România. Biserica Ortodoxă, demonstrație de forță fără precedent,* în: Gândul (ediția online din 24 octombrie 2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/reportaj/cum-au-ajuns-moastele-sfantului-andrei-in-romania-biserica-ortodoxa-demonstratie-de-forta-fara-

precedent-fotoreportaj-8897879, accesat la 15 iunie 2012.
41. Maria Apostol, *Moaștele Sfântului Andrei, Ocrotitorul României, sunt aduse din Grecia. Patriarhia pregătește un eveniment special pentru ortodocși,* în Gândul (ediția online) articol disponibil la adresa http://www.adevarul.ro/locale/bucuresti/Moastele_Sfantului_Andrei-ocrotitorul_Romaniei-vor_fi_aduse_astazi_din_Grecia-_Patriarhia_pregateste_un_eveniment_special_pentru_ortodocsi_0_578342185.html, accesat la 14 iunie 2012.
42. *Ibidem*
43. *Cel mai mare pelerinaj din sud-estul Europei. Peste 1 milion de ortodocsi, pe Dealul Patriarhiei,* în Ştirile PRO TV, prezentator Andreea Esca, video disponibil la adresa http://stirileprotv.ro/video/cel-mai-mare-pelerinaj-din-sud-estul-europei-peste-1-milion-de-ortodocsi-pe-dealul-patriarhiei/60523705, accesat la 13 iunie 2012.
44. *Ibidem.*
45. *Ibidem.*
46. Remus Rădulescu, *Sfântul Dimitrie Ocrotitorul Bucureștilor.* Articol publicat pe site-ul *Radio România Actualități*, disponibil la adresa web: http://www.romania-actualitati.ro/sfantul_dimitrie_ocrotitorul_bucurestilor-34576, accesat la 15 iunie 2012.
47. Horia Traian George, *Calea Credinței, între Grecia și Patriarhie,* în: Evenimentul Zilei (ediția online din data de 25 octombrie 2011), articol disponibil la adresa web: http://www.evz.ro/detalii/stiri/calea-credintei-intre-grecia-si-patriarhie-951141.html, accesat la 13 iunie 2012.
48. *București: Au început pregătirile pentru sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștiului*, în: site-ul Europa Fm, articol disponibil la adresa web: http://www.europafm.ro/stiri/interne/bucuresti-au-inceput-pregatirile-pentru-sarbatoarea-sfantului-dimitrie-cel-nou-ocrotitorul-bucurestiului~n53735/, accesat la 10 iunie 2012.
49. *500 de locuri de cazare pentru pelerini*, articol postat pe site-ul Agenției de știri BASILICA disponibil la adresa web: http://www.basilica.ro/ro/sfantul-apostol-andrei-in-romania/500_de_locuri_de_cazare_pentru_pelerini_1443.html, accesat la 14 iunie 2012.
50. Popa, Gheorghe-Cristian, *Îndrumări, cazare, hrană, asistență medicală, pază și protecție : Grijă pentru pelerinii care vor veni în București,* în: *Ziarul Lumina*, articol disponibil la adresa web: http://www.ziarullumina.ro/articole;1761;0;64220;0;Grija-pentru-pelerinii-care-vor-veni-in-Bucuresti.html, accesat la 12 iunie 2012.
51. *Mii de credincioși se* înghesuie *să atingă moaștele Sfântului Andrei, la Patriarhia Română. Programul procesiunilor. GALERIE FOTO,* în Cotidianul Gândul (ediția online din 24.10.2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/reportaj/mii-de-credinciosi-se-inghesuie-sa-atinga-moastele-sfantului-andrei-la-patriarhia-romana-programul-procesiunilor-galerie-foto-8897129, accesat la 20 martie 2016.
52. Andreea Unturica, Dan Lungu, *Alba Iulia: Aproape 3.000 de credincioși au venit să se închine la moaștele Sfântului Andrei,* articol postat pe site-ul Mediafax (29 octombrie 2011), disponibil la adresa web: http://www.mediafax.ro/social/alba-iulia-aproape-3-000-de-credinciosi-au-venit-sa-se-inchine-la-moastele-sfantului-andrei-8916583, accesat la 16 iunie 2012.
53. Diana Stancovici, *CANONIZAREA LUI ANDREI ȘAGUNA: La slujbă au fost prezenți 10.000 de credincioși, Băsescu și Ponta,* în Gândul (ediția online din 29 octombrie 2011), articol disponibil a adresa web: http://www.gandul.info/stiri/canonizarea-lui-andrei-saguna-la-slujba-au-fost-prezenti-10-000-de-credinciosi-basescu-si-ponta-8915330, accesat la 16 martie 2016.
54. *Testamentul lăsat de Sfântul Andrei Saguna: „Fiți pe pace, aveti-va bine, nu va sfaditi!",* în Știrile PRO TV, video disponibil la adresa web: http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/traian-basescu-si-victor-ponta-au-asistat-la-canonizarea-mitropolitului-andrei-saguna-de-la-sibiu.html, accesat la 17 iunie 2012.
55. *Ibidem*
56. Mădălin Iacob, *Mitropolit al Ardealului din secolul al XVII-lea, devenit sfânt,* articol postat pe site-ul Radio România Actualități (30 octombrie 2011), disponibil la adresa web: http://www.romania-actualitati.ro/mitropolit_al_ardealului_din_secolul_al_xvii_lea_devenit_sfant-34689, accesat 15 iunie 2012.

Bibliography:

500 de locuri de cazare pentru pelerini [500 accommodation places for pilgrims]. Articol postat pe site-ul Agenției de știri BASILICA, disponibil la adresa web: http://www.basilica.ro/ro/sfantul-apostol-andrei-in-romania/500_de_locuri_de_cazare_pentru_pelerini_1443.html, accesat la 14 iunie 2012.

Agachi, Adrian. *Chip* şi *asemănare prin conlucrarea cu harul divin [Image and resemblence through the cooperation with the divine grace]*. În: Ziarul Lumina (ediția online din 11 martie 2011) articol disponibil la adresa web: http://ziarullumina.ro/chip-si-asemanare-prin-conlucrarea-cu-harul-divin-14115.html, accesat la din data de 11 iunie 2012.

Anghel, Carmen. *Capul Sfântului Apostol Andrei va fi adus pentru prima oară la București [Head of Saint Andrew the Apostle will be brought for the first time to Bucharest].* În *Jurnalul Național* (ediția online din 20.11.2011), articol disponibil la adresa web: http://jurnalul.ro/stiri/observator/capul-sfantului-apostol-andrei-va-fi-adus-pentru-prima-oara-la-bucuresti-594151.html, accesat la 17 martie 2016.

Aniculoaie, Diac. George. *Atmosfera pascală la Ierusalim, într-un jurnal de pelerin de acum 16 veacuri [Pascal atmosphere at Jerusalem, in a pilgrim's journal from 16 centuries ago]*. În: Ziarul Lumina, articol disponibil la adresa web: http://ziarullumina.ro/atmosfera-pascala-la-ierusalim-intr-un-jurnal-de-pelerin-de-acum-16-

veacuri-44230.html, accesat la 25 martie 2016.

Apostol, Maria. *Moaștele Sfântului Andrei, Ocrotitorul României, sunt aduse din Grecia. Patriarhia pregătește un eveniment special pentru ortodocși.* În *Gândul* (ediția online) articol disponibil la adresa http://www.adevarul.ro/locale/bucuresti/Moastele_Sfantului_Andrei-ocrotitorul_Romaniei-vor_fi_aduse_astazi_din_Grecia-_Patriarhia_pregateste_un_eveniment_special_pentru_ortodocsi_0_578342185.html, accesat la 14 iunie 2012.

Barber, Richard. *Pilgrimages.* London, The Boydell Press, 1991, 159 p.

Bichir, Florin. *Capul Sfântului Andrei va fi adus* în *România [Head of Saint Andrew will be brought to Romania].* În Evenimentul Zilei (ediție online din 25 septembrie 2011), articol disponibil la adresa web: http://www.evz.ro/capul-sfantului-andrei-va-fi-adus-in-romania-946873.html, accesat la 19 martie 2016.

Brouria, Bitton-Ashkelony. *Encountering the Sacred. The Debate on Christian Pilgrimage in Late Antiquity*. London, University of California Press, 2005, 272 p.

București: Au început pregătirile pentru sărbătoarea Sfântului Dimitrie cel Nou, ocrotitorul Bucureștiului. Articol postat pe site-ul Europa Fm, disponibil la adresa web: http://www.europafm.ro/stiri/interne/bucuresti-au-inceput-pregatirile-pentru-sarbatoarea-sfantului-dimitrie-cel-nou-ocrotitorul-bucurestiului~n53735/, accesat la 10 iunie 2012.

Capul Sfântului Andrei va fi adus din Grecia în Sibiu la Catedrala Mitropolitană. În Adevărul – ediția online – din data de 20. 11. 2011. Articol disponibil la adresa web: http://adevarul.ro/locale/sibiu/capul-sfantului-andrei-adus-grecia-sibiu-catedrala-mitropolitana-1_50abc6c67c42d5a663801685/index.html, accesat la 19 martie 2016.

Cel mai mare pelerinaj din sud-estul Europei. Peste 1 milion de ortodocsi, pe Dealul Patriarhiei [The bigest pilgrimage in south-eastern Europe. Over 1 milion of Orthodox faithfuls at the Romanian Patriarchate]. Știrile PRO TV, emisiune televizată, prezentator Andreea Esca, PRO TV, video disponibil la adresa http://stirileprotv.ro/video/cel-mai-mare-pelerinaj-din-sud-estul-europei-peste-1-milion-de-ortodocsi-Pe-dealul-patriarhiei/60523705, accesat la 13 iunie 2012.

Cinstitul cap al Sfântului Apostol Andrei în procesiune în Patriarhia Română între 24 - 31 octombrie 2011 [*Venerable head of Saint Andrew the Apostle in procession at the Romanian Patriarchate during 24-31 October 2011].* Articol postat pe site-ul Agenției de Știri Basilica în data de 23.10.2011, disponibil la adresa web: http://basilica.ro/cinstitul-cap-al-sfantului-apostol-andrei-in-procesiune-in-patriarhia-romana-intre-24-31-octombrie-2011-71111.html, accesat la 20 martie 2016.

Colina Bucuriei. Catedrala patriarhală [Hill of Joy. Patriarchal Cathedral]. București, Cuvântul Vieții, 2008, 220 p.

Coman, Mihai. *Mass media, mit și ritual. O perspectivă antropologică (Mass media, myth and ritual. An anthropological perspective).* Iași, Editura Polirom, 2003, 208 p.

Cum au ajuns MOAȘTELE SFÂNTULUI ANDREI în România. Biserica Ortodoxă, demonstrație de forță fără precedent [How the RELICS OF SAINT ANDREW arrived in Romania. The Orthodox Church unprecedented demonstration of force]. În: *Gândul* (ediția online din 24 octombrie 2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/reportaj/cum-au-ajuns-moastele-sfantului-andrei-in-romania-biserica-ortodoxa-demonstratie-de-forta-fara-precedent-fotoreportaj-8897879, accesat la 15 iunie 2012.

Daniel, Patriarhul României. *Călătorind cu Dumnezeu, înțelesul și folosul pelerinajului [Travelling with God – The Meaning and Usefulness of Pilgrimage].* Articol postat pe site-ul Agenției de Știri BASILICA, disponibil la adresa web: http://basilica.ro/calatorind-cu-dumnezeu-3/, accesat la 20 mai 2016.

Eliade, Mircea. *Mitul Eternei Reîntoarceri [The Myth of Eternal Return].* București, Ed. Universul Enciclopedic, 1999, 166 p.

Eliade, Mircea. *Sacrul și profanul [The Sacred and the profane].* București, Ed. Humanitas, 1995, 128 p.

George, Horia Traian. *Calea Credinței, între Grecia și Patriarhie [Way of Faith, between Greece and the Romanian Patriarchate].* În: *Evenimentul Zilei* (ediția online din data de 25 octombrie 2011), articol disponibil la adresa web: http://www.evz.ro/detalii/stiri/calea-credintei-intre-grecia-si-patriarhie-951141.html, accesat la 13 iunie 2012.

Gheorghiță, Elvira. *EVENIMENT ISTORIC pentru ortodocșii din România: moaștele Sfântului Andrei vor fi aduse luni din Grecia la București [HISTORICAL EVENT for the Orthodox of Romania: Monday, the relics of Saint Andrrew will be brought from Greece to Bucharest].* În *Gândul* (ediția online din 21.10.2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/stiri/eveniment-istoric-pentru-ortodocsii-din-romania-moastele-sfantului-andrei-vor-fi-aduse-luni-din-grecia-la-bucuresti-8889711, accesat la 20 martie 2016.

Holy Pilgrimage. În: *Hiduism Today*, articol disponibil la adresa http://www.hinduismtoday.com/modules/smartsection/item.php?itemid=1124, accesat la 25 martie 2016.

Iacob, Mădălin. *Mitropolit al Ardealului din secolul al XVII-lea, devenit sfânt [Metropolitan of Transylvania in the 17th century, who has become saint].* Articol postat pe site-ul *Radio România Actualități* (30 octombrie 2011), disponibil la adresa web: http://www.romania-actualitati.ro/mitropolit_al_ardealului_din_secolul_

al_xvii_lea_devenit_sfant-34689, accesat 15 iunie 2012.

Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. *Pelerinajul - călătorie* în *taina sfințeniei [Pilgrimage – journey to the mystery of holiness]*. Articol disponibil la adresa web: http://www.doxologia.ro/hramul-sfintei-cuvioase-parascheva/cuvant-catre-pelerini/pelerinajul-calatorie-taina-sfinteniei, accesat la 20 martie 2016.

Katz Elihu, Dayan Daniel, *Media events: The Live Broadcasting of History*, Cambridge Massachussets, Harvard University Press, 1994, 299 p.

Katz, Elihu. *Media Events: The Sense of Occasion*, articol disponibil la adresa web http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1271&context=asc_papers, accesat la 18 mai 2015.

Luostarinen, Heikki. *Media Construction of National Identities - introduction to a project*, p. 4. În: *Media Construction of National Identities in Post-War Europe*, volum disponibil la adresa web: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/11251/346_1.pdf?sequence=1, accesat la 25 martie 2016.

Martin Geoffroy and Jean-Guy Vaillancourt, *The new pilgrimage—return to tradition or adaptation to modernity? The case of saint Joseph's Oratory, Montréal*. În: *On the Road to Being There Studies in Pilgrimage and Tourism in Late Modernity*, volum coordonat de William H. Swatos Jr, Brill, Koninklijke Brill NV, 2006. 332 p.

Mărculeț, Ștefan. *Apostolul Românilor*. În *Ziarul Lumina* din data de 30 noiembrie 2008. Articol disponibil la adresa web: http://ziarullumina.ro/apostolul-romanilor-50608.html, accesat la 20 martie 2016.

Mii de credincioși se înghesuie *să atingă moaștele Sfântului Andrei, la Patriarhia Română. Programul procesiunilor. GALERIE FOTO. [Thousands of faithful jostle to touch the relics of Saint Andrew, at the Romanian Patriarchate. Programme of the processions. PHOTO GALLERY]*. În *Gândul* (ediția online din 24.10.2011), articol disponibil la adresa web: http://www.gandul.info/reportaj/mii-de-credinciosi-se-inghesuie-sa-atinga-moastele-sfantului-andrei-la-patriarhia-romana-programul-procesiunilor-galerie-foto-8897129, accesat la 20 martie 2016.

Nan, Pr. Alexndru. *Pelerinajul în Biserica primară.* În Revista *Apostolia*, articol disponibil la adresa web http://www.apostolia.eu/articol_269/pelerinajul-in-biserica-primara.html, accesat la 25 martie 2016.

Păcurariu, Pr. Prof. Mircea. *Sfinți Romani și Daco-români [Romanian and Daco-romanian Saints]*. București, Ed. Basilica, 2013, 446 p.

Popa, Gheorghe-Cristian, *Îndrumări, cazare, hrană, asistență medicală, pază și protecție : Grijă pentru pelerinii care vor veni în București [Guiding, accommodation, for the pilgrims who will come to Bucharest]*. În: *Ziarul Lumina*, articol disponibil la adresa web: http://www.ziarullumina.ro/articole;1761;0;64220;0;Grija-pentru-pelerinii-care-vor-veni-in-Bucuresti.html, accesat la 12 iunie 2012.

Rădulescu, Remus. *Sfântul Dimitrie Ocrotitorul Bucureștilor [Saint Dimitrios the Protector of Bucharest]*. Articol publicat pe site-ul *Radio România Actualități*, disponibil la adresa web: http://www.romania-actualitati.ro/sfantul_dimitrie_ocrotitorul_bucurestilor-34576, accesat la 15 iunie 2012.

Stancovici, Diana. *CANONIZAREA LUI ANDREI ȘAGUNA: La slujbă au fost prezenți 10.000 de credincioși, Băsescu și Ponta [THE CANONISATION OF ANDREI SAGUNA: 10,000 faithful present at the religious service, Basescu and Ponta.* În *Gândul* (ediția online din 29 octombrie 2011), articol disponibil a adresa web: http://www.gandul.info/stiri/canonizarea-lui-andrei-saguna-la-slujba-au-fost-prezenti-10-000-de-credinciosi-basescu-si-ponta-8915330, accesat la 16 martie 2016.

Tate, Karen. *Sacred places of Goddess, 108 destinationes, San Francisco*, Ed. Consortium of Collective Consciousness, 2006, 415 p. Volum accesat în data de 25 martie 2016 la adresa https://books.google.ro/books?id=b7KbLLjzuRgC&pg=PA123&lpg=PA123&dq=herodot+pilgrimage+bubasti&source=bl&ots=US5qoQiurc&sig=IcIiflCR4A_f7xwqdz5jlWja25A&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjiy_hVIEJoKHUmnBRYQ6AEINDAE#v=onepage&q=herodot%20pilgrimage%20bubasti&f=false

Testamentul lăsat de Sfântul Andrei Saguna: „Fiti pe pace, aveti-va bine, nu va sfaditi! [The will bequeathed by Saint Andrei Saguna. Keep peace, good relations, do not quarrel!"]. În Știrile PRO TV , video disponibil la adresa web: http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/traian-basescu-si-victor-ponta-au-asistat-la-canonizarea-mitropolitului-andrei-saguna-de-la-sibiu.html, accesat la 17 iunie 2012.

Unturica, Andreea; Lungu, Dan. *Alba Iulia: Aproape 3.000 de credincioși au venit să se închine la moaștele Sfântului Andrei [Alba Iulia: almost 3000 faithful came to pray to the relics of Saint Andrew]*. Articol postat pe site-ul Agenției de Știri *Mediafax* (29 octombrie 2011), disponibil la adresa web: http://www.mediafax.ro/social/alba-iulia-aproape-3-000-de-credinciosi-au-venit-sa-se-inchine-la-moastele-sfantului-andrei-8916583, accesat la 16 iunie 2012.

Viața și Acatistul Sfântului Apostol Andrei. Articol publicat pe site-ul Agenției de știri BASILICA, disponibil la adresa http://basilica.ro/new/viata-si-acatistul-sfantului-apostol-andrei-cel-intai-chemat-ocrotitorul-romaniei/, accesat la 23 martie 2016.

Wiederkehr, Macrina. *Behold Your Life: a Pilgrimage Through Your Memories*. Paris, Ave Maria Press, 2001, 128 p.